

Politická geografie - Čtenářský deník č. 4

Téma: Demokracie a geografie voleb

**TOMÁŠ KOSTELECKÝ: Volební systémy a politický konflikt v prostoru
(Klasifikace volebních systémů, jejich geografické implikace a politické souvislosti)**

a) stručný obsah článku

Příspěvek začíná zamyšlením nad termíny „vláda“ a „demokracie“, rozebírá rovněž způsob delegace práv a význam voleb ve společnosti, respektive důležitost účasti ve volbách. Formou rámečků vysvětluje některé složitější termíny, přibližuje teorie a ukazuje je na názorných příkladech (příkladem může být hned první rámeček, který nabízí tři základní teorie demokracie).

Významnou část autor věnoval volebním systémům, tedy většinovému a poměrnému volebnímu systému. Upozorňuje však, že v praxi se lze setkat spíše s kombinací obou. Jednotlivé systémy jsou podrobně analyzovány s vysvětlením jejich podtypů a příklady ve světové politice. Přiblíženy jsou také způsoby, pomocí nichž se převádějí hlasy voličů na mandáty (opět s praktickými ukázkami, tentokrát na českých volbách).

Další odstavce popisují vlastnosti jednotlivých volebních systémů, postupy jejich vymezení a politické souvislosti. Pro jasnější pochopení následuje výčet výhod a nevýhod obou systémů, argumenty zastánců a kritiků. Sám autor dodává, že všechny tyto pohledy však vnáší někdy více, někdy méně subjektivnosti a že ani on se jí nemůže vyhnout. Podkapitola rovněž přibližuje problémy a pravidla při vymezení volebních obvodů, zejména vymezení nestejně velkých volebních obvodů a vymezení volebních obvodů tak, že zvýhodňuje jednu stranu (některé strany) proti druhé (jiným). Na příkladu americké ústavy jsou pak ukázána kritéria, jež je nutné dodržovat.

Poslední podkapitola se zabývá středoevropskými volebními systémy v 90. letech, tedy systémy v Polsku, v Maďarsku, v Česku a na Slovensku. Popisuje nejdůležitější politické strany a zejména použité volební systémy a jejich změny.

Závěrem autor podtrhuje myšlenku, že jedním z důležitých rysů volebních systémů je to, že jsou výsledkem politických konfliktů.

b) vlastní hodnocení, komentář

Celý článek je podle mě spíše než souborem myšlenek „úryvkem z učebnice politické geografie“. Proto nelze s autorem zásadně nesouhlasit nebo jej výrazně chválit, protože vždy nabízí vyvážený pohled obou stran (argumenty pro a proti). Bude se tedy spíše jednat o soubor mých představ a názorů.

Za nejlepší část považuji kapitolu o volebních systémech, přesněji část ohledně jejich výhod a nevýhod. Předem zdůrazňuji, že jsem zastáncem volebního systému poměrného zastoupení, a proto se budu snažit některé popisované výhody většinového systému rozcupovat. Nemyslím si, že většinový systém omezuje vliv politických stran, protože větší šanci uspět mají jen kandidáti výrazných politických stran (ostatní jsou výjimkou). Velmi záleží, zda jedinec kandiduje za velkou a etablovanou politickou stranu nebo malou a ne tolik výraznou. Není také pravda, že efektivně potlačuje extrémistické strany a podporuje ty umírněné. I v české politice existuje dostatek příkladů – do Senátu se dostali mediální hvězda s pochybnou pověstí Vladimír Železný, nečestní lidé už od pohledu typu Vladimíra Drymly nebo populisté příkladu Jiřího Čunka zakládající si oblibu na „rázném“ řešení s Romy.

Za vůbec nejhorší považuji argument, že většinový volební systém nutí strany ke spolupráci a vede k vytvoření stabilní vlády. Sám autor přiznává, že v takovém případě přežijí jen dvě až tři nejsilnější strany. V českých podmínkách je tato myšlenka téměř děsivá. Po 41 letech socialismu si myslím, že naše země ještě není připravena k další vládě jedné strany (byť demokraticky zvolené), protože vzhledem k absenci jakékoliv politické kultury by svého postavení začala téměř jistě zneužívat. Menší strany jsou proto nutné, mohou v koalici zabránit či aspoň zmírnit návrhy hegemonického partnera. Navíc tím, že otupují přílišný příklon doleva či doprava, přispívají k dlouhodobě vyvážené politice. Konkrétně v českých podmínkách by stav pouze se třemi současnými nejsilnějšími stranami (ODS,

ČSSD a KSČM) nebyl prospěšný. Žádná ze stran patrně nezíská více než 50 % hlasů, menšinová vláda rozhodně není stabilní. Koalice ODS-KSČM či ČSSD-KSČM by k moci přivedla komunisty (nereformovanou stranu stalinistického typu). Stejně tak koalice ODS-ČSSD by víceméně znamenala novou opoziční smlouvu a nulovou opravdovou opozici k její kontrole. Právě z tohoto pohledu je existence KDU-ČSL, SZ a dalších velmi prospěšná. Námitka, že se pak strany mohou vymlouvat větami „My jsme chtěli, ale koaliční strana nám to překazila“, rovněž tolik neplatí. Poměrně jednoduše lze zjistit, co která strana navrhovala a proč došlo ke změnám. A u posledního argumentu nechápu, proč by měla být personální výměna na nejvyšších postech ve státě s každými volbami vždy prospěšná. Dlouhodobá praxe, znalost a kontinuita jsou přece kvalifikace k nezaplacení.

Jako vzorovou ukázkou zneužití moci a změny volebního systému ve svůj prospěch autor v souladu s mým názorem uvádí „opoziční smlouvu“ ODS a ČSSD, kterou dnes považuje za prospěšnou snad už jen Klaus a stále se zmenšující hrstka jeho věrných. Panu prezidentu Havlovi se sice podařilo část změn úspěšně u Ústavního soudu napadnout a zrušit, ale ne všechny. Důsledkem je i patová situace voleb z roku 2006 (podle systému před změnou by současná koalice měla kolem 105-108 mandátů a pád vlády by zřejmě nenastal). Stejně tak je důsledkem i to, že SZ získala se 6,29 % 6 křesel, zatímco KDU-ČSL se 7,22 % už 13 křesel – tedy jasná diskriminace malých stran. I z tohoto důvodu jsem pro vyjmutí vymezování volebních obvodů z pravomoci exekutivy, jak o možnosti píše autor.

Přes veškerou kritiku většinového volebního systému musím uznat, že způsob voleb do Senátu je nastaven dobře, ale zejména kvůli dvoukolovému systému. V případě jednokolového by totiž byly opět zcela vymazány menší strany, které v součtu zastupují poměrně početnou část populace. Ještě více mne zaujal systém alternativního hlasu, o kterém jsem dříve neslyšel, tedy možnost kromě svého kandidáta volit ještě „druhého nejlepšího“. Nemuselo by se tak konat druhé kolo (uskutečnilo by se víceméně v rámci prvního kola), čímž by se ušetřily značné finanční prostředky a menší počet voleb by možná zvedl voličskou účast. Možnost druhého hlasu by navíc motivovala politiky vytvářet spojení a chovat se více kultivovaně a věcně (ne „Rathovsky“) ve smyslu „Jako druhého volte ...“ či „Když už ne mě, tak volte aspoň ...“.

Závěrem musím podotknout, že hodnotím článek jako velmi přínosný, jelikož ukazuje jakými všemožnými postupy se lze dobrat (nebo aspoň přiblížit) ke kýženému výsledku ☺

c) 3 otázky

- 1, Jste pro většinový nebo poměrný volební systém?
- 2, Jak více zvýšit volební účast a nesklouzávat přitom k populismu a extremismu?
- 3, Chtěli byste prezidenta volit přímo nebo by to byly jen další volby, které by stály peníze a ještě více otrávil lidi další předvolební kampaní?

PETR JEHLIČKA, LUDĚK SÝKORA:

Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích (1920 - 1990)

a) stručný obsah článku

Článek představuje studii, která porovnává výsledky čtyř tradičních politických stran ve volbách do poslanecké sněmovny Národního shromáždění v letech 1920, 1925, 1929, 1935 a 1946 a do obou sněmoven Federálního shromáždění v roce 1990. Z politických stran se jedná o Československou stranu lidovou (ČSL), Československou stranu socialistickou (ČSS), Československou sociální demokracii (ČSSD) a Komunistickou stranu Československa (KSČ). Autoři začínají hypotézou, že ani více než čtyřicet let totality nevedlo k narušení regionální rozmanitosti kulturního a sociálního prostředí a v určitých oblastech zůstává stabilita volební podpory.

Autoři podotýkají, že výběr stran je omezen účastí ve volbách v roce 1946, tedy Košickým vládním programem. Z tohoto důvodu není „prověřována“ agrární strana, již ve zmíněných volbách v roce 1946 nebylo umožněno kandidovat ani Sudetsko-německá strana vzhledem ke krátkému období působnosti a vysídlení obyvatelstva německé národnosti po druhé světové válce. Ostatní politické síly nedosahovaly jak v meziválečném období, tak i ve volbách v roce 1990 výraznější podpory, a proto také nebyly zahrnuty. Komunistická strana se navíc neúčastnila prvních do analýzy zahrnutých voleb (vznikla později) a Československá strana lidová kandidovala v roce 1990 v koalici s KDU.

Jehlička a Sýkora vyčleňují území volební podpory, tedy oblasti, které představují koncentraci 50 % z celkového počtu hlasů získaných stranou v daných volbách a území stabilní volební podpory, tedy

oblasti vznikající průnikem území volební podpory. Analýza byla prováděna za soudní okresy (1920 - 1946) a okresy (1990). Mezi další používané ukazatele patří míra územní koncentrace a míra volební úspěšnosti. Obě jsou vztaženy ke třem úrovním rozsahu voličské základny (25 %, 50 % a 75 % z celkového počtu získaných hlasů).

Ze studie vyplynulo, že stabilní podpory dosahuje Československá strana lidová na celém území jižní Moravy, za jádrové území lze označit Slovácko a moravskou stranu Českomoravské vrchoviny. Vymykají se pouze město Brno, jihomoravské pohraničí, soudní okres Zlín (v meziválečném období) a průmyslovější Prostějovsko a Olomoucko. Jedná se víceméně o venkovské oblasti s vyšším podílem zaměstnanců v priméru. Československá strana socialistická dominuje ve východních Čechách, v Praze, v mikroregionu Brna a v meziválečném období v soudním okrese Zlín. Podporu má tedy ve velkých městech a hustě osídlených oblastech. Československá sociální demokracie „prošla“ rozštěpením voličské základny po vzniku KSČ a její oblasti podpory se neustále přesouvají. Komunistická strana Československa vykazuje expanzi z tradičního Kladenska do celého pohraničí po odsunu Němců. V roce 1990 se podpora vrátila do tradičních oblastí (Kladensko, Lounsko, Rakovnicko, Berounsko). Druhou tradiční oblastí je Ostravsko.

Autoři ve své kvantitativně pojaté analýze potvrdili, že území, v nichž získaly sledované strany výraznou podporu v roce 1990 korespondují s tradičními jádry politické podpory.

b) vlastní hodnocení, komentář

Celý příspěvek je víceméně kvantitativně pojatou analýzou, tedy kombinací přesných čísel, a proto se s dosaženými výsledky hůře polemizuje než v případě kvalitativně zaměřené studie. V tomto směru míří i moje hlavní výtka, jelikož v množství vzorců, převodů a ukazatelů jsem se mnohdy ztrácel a musel číst odstavce několikrát. Nejnázornějším příkladem jsou míra územní koncentrace a míra volební úspěšnosti, respektive tabulka 3.

Hypotéza, se kterou autoři vstupovali do analýzy, se podle mého názoru dala předpokládat jako pravdivá, a také se jí skutečně neprokázaly nějaké neočekávané výsledky. Jistou nevýhodou při mém čtení bylo i to, že jsem přesně neznal vývoj některých politických stran v první polovině 90. let, jelikož netuším, co se stalo s Československou stranou socialistickou. Ostatní strany, jež vydržely v politickém spektru dodnes, vykazují výraznou podporu ve stále stejných oblastech (což je alespoň částečně všeobecně známo), a proto tento fakt zjednodušoval čtení a pochopení příslušné podkapitoly. Bohužel byl příspěvek sepsán v roce 1991, jistě by totiž bylo zajímavé sledovat změny, které přinesly do systému volební podpory nové politické strany. Toto samozřejmě ale nelze článku vytýkat.

Nesouhlasím s konstatováním, že v prvních svobodných volbách získaly tradiční politické strany nižší podíl hlasů než se očekávalo. V atmosféře tehdejších událostí považuji za zcela přirozené a logické, že lidé volili Občanské fórum, protože tak výrazně rostla šance porazit KSČ, a stvrdit tak změnu režimu. Za daleko zářející se mi jeví, že žádná politická strana nebyla schopná navázat na tradici poměrně úspěšné prvorepublikové agrární strany, protože si myslím, že prostor pro získání voličů by zde byl.

Velmi mě překvapilo, že jednou z jaderných oblastí (čili územím s největší voličskou podporou) Československé strany socialistické je Praha, protože po Listopadu 1989 je považována za doménu pravice, kde prý dokáže volby vyhrát i tenisová raketa Václava Klause. Dalším novým zjištěním je pro mne také to, že Komunistická strana Československa měla před rokem 1990 mnohem větší diferenciaci voličské podpory v okresech. Předpokládal jsem, že za socialismu vzhledem k totalitní formě vládnutí existovala jakási územní homogenita ve smyslu dosažených výsledků „ve volbách“.

Celkově hodnotím příspěvek jako poměrně zajímavou studii, kterou by stálo za to rozšířit o nejnovější události po roce 1989 a rozhodně nabídnout více interpretací a teorií, aby se z ní „smyla“ čistě kvantitativní forma.

c) 3 otázky

- 1, Ovlivňuje jedinec v politickém přesvědčení více prostředí, ve kterém vyrůstá nebo celostátní média, dění a procesy?
- 2, Měla by v současné České republice šanci uspět „agrární strana“?
- 3, Budou do budoucna přibývat nebo ubývat oblasti podpory politických stran s výrazně odlišnými hodnotami od celorepublikového průměru?